

Războiul Italo-Turc (1911-1912) și atitudinea României

Daniel CREȚU

Keywords: *Italy, Turkey, South-East Europe, war, colonial nations.*

Abstract

The Italian-Turkish War (1911-1912) and the Attitude of Romania

Within the Balkan space the evolution of the relationships between countries was determined by the territorial configuration established in Berlin in 1878. The Albanian territories, Thracia, Epirus and Macedonia, still administered by Constantinople, were totally or to some extent looked-for by the Balkan countries, but also by Italy, Austro-Hungary and Russia, interested in extending their rule and influence over the area.

Italy felt at the same time the need to become one of the important colonial nations. The ways of bringing forward the tripolitanian question were carefully prepared. As soon as 1910 the Italian government protested several times against the unpricipality of the Turkish authorities towards their Italian subjects. Italy believed in the possibility that Turkey would consider passing over this territory, without marching into the war, since it had misunderstandings with all the major European powers, in spite of the fact that the turkophile policy of Germany and Austro-Hungary could create some inconvenients.

The ongoing of the Italian-Turkish war raised new problems for the Great Powers, grouped in the two political-military alliances, and had major implications for the states in the South-East Europe.

În interiorul spațiului balcanic, evoluția relațiilor între țări a stat sub semnul configurației teritoriale stabilite la Congresul de la Berlin din 1878. Teritoriile albaneze, Tracia, Epir și Macedonia, administrate încă de Constantinopol, erau vizate, în totalitate sau în parte, de țările balcanice, dar și de Italia, Austro-Ungaria și Rusia, țări interesate în extinderea controlului și influenței asupra zonei.

Pentru România situația s-a complicat datorită unor importante modificări care au survenit cu începere din 1908 în sud-estul Europei, în bună măsură ca urmare a unei anumite reorientări a politicii externe austro-ungare, care a devenit mai agresivă. Profitând de situația creată în Imperiul Otoman, care se confrunta cu revoluția „Junilor turci” și exploatănd imprecizia unei înțelegeri prealabile cu Rusia, Austro-Ungaria a procedat la anexarea Bosniei și Herțegovinei. Aproape în același timp, Bulgaria, unită cu Rumelia, s-a proclamat Regat¹.

În acel context însă, Italia simțea nevoia de a ocupa și ea un loc printre națiunile coloniale. În acest sens, încheiase, pe lângă înțelegerea cu Rusia, o înțelegere asemănătoare cu Franța și una cu Marea Britanie, prin care i se recunoșteau interesele

¹ Platon 1985, p.445.

speciale în Libia și Tripolitania. În ceea ce privește Puterile Centrale, acestea se angajaseră odată cu reînnoirea tratatului de alianță în anul 1902, de a nu se opune unei posibile cuceriri a acestor teritorii de către coloniștii italieni.

Modalitățile de aducere în prim plan a chestiunii Tripolitaneiei au fost foarte bine pregătite. Încă din 1910, guvernul italian protestase în diferite rânduri pe lângă guvernul turc împotriva comportamentului neprincipial al autorităților turcești față de supușii italieni. Presa italiană prezenta pe larg situația, plângându-se că cetățenii italieni au fost maltratați de autoritățile locale turcești. Problema face obiectul unor dezbateri chiar și în Parlamentul italian¹. Mai mult, din corespondența diplomatică schimbată cu Poarta, reieșea că guvernul italian dorea să i se cunoască poziția prin care nu admitea ca un alt stat să împărtășească roadele dezvoltării economice a Tripolitaneiei. Această luare de poziție se datora refuzului guvernatorului Tripolitaneiei de a acorda unor companii italiene exploatarea zăcămintelor de sub concesiune, acordată însă unei companii americane fără nicio licitație. Se mai preciza că firmele italiene au fost sistematic înlăturate de la orice lucrări efectuate în această regiune, datorită temerii Turciei față de extinderea influenței italiene în Tripolis.² Cucerirea acestei regiuni se poate considera că a fost ultimul act din împărțirea Africii, până la Primul Război Mondial. De-o anumită libertate se mai bucurau, în tot cuprinsul continentului african, mica republică Liberia și regatul abisinian.

Profitând de situația încordată dintre Franța, Anglia și Germania, de faptul că Imperiul Otoman era într-o reală agonie, în ciuda revoluției junilor turci, de faptul că ocuparea Tripolitaneiei și Cirenaicii n-ar fi deranjat prea mult Austro-Ungaria, care era sensibilă în special la regiunea balcanică, în 16/30 septembrie 1911, reprezentantul Italiei la Constantinopol a predat marelui vizir ultimatum-ul prin care cerea retragerea garnizoanei turcești din Tripolis.³

Motivele declanșării războiului sunt multiple; în primul rând Tripolitania era vizată de mult timp de către experții italieni, deoarece, împreună cu Sicilia, prezenta o importanță strategică deosebită în dominarea părții respective a Mediteranei.⁴ Un alt motiv era faptul că, pe distanța dintre Alexandria și Tunis, nu exista decât un singur port, Tripolisul, așezat în calea corăbiilor care mergeau spre Egipt și canalul Suez, fiind totodată și punctul cel mai apropiat, pe toată lungimea coastelor mării, de vasta întindere a Sudanului. Un motiv la fel de important îl constituia creșterea demografică înregistrată în peninsula, unde oamenii nu-și mai puteau câștiga mijloacele suficiente de trai. Între cele 14 țări din Europa, care dădeau cifrele cele mai mari de emigrări, Italia ocupa locul al doilea, după Islanda, cu 7% din populație. Din acest motiv, Tripolitania era văzută de guvernul italian ca un loc propice pentru colonizare.⁵

Guvernul italian credea în posibilitatea cedării acestui teritoriu de către Turcia, fără declanșarea războiului, deoarece, așa cum am arătat, Italia avea înțelegeri cu

¹ Croce 1934, pp. 272-274.

² *Românul*, an I, nr. 45, 25 februarie/10 martie 1911, p. 5 („Anglia contra Italiei în chestiunea Tripolisului“).

³ *Românul*, an I, nr. 203, 17/30 septembrie 1911, p. 4 („Turcia a respins ultimatum-ul Italiei“).

⁴ Apud, Ciachir 1998, p. 432.

⁵ *Românul*, an I, nr. 204, 18 septembrie/1 octombrie, 1911, p. 3 („Tripolitania“).

toate marile puteri europene, cu toate că politica turcofilă a Germaniei și Austro-Ungariei putea crea unele inconveniente.

Desfășurarea războiului italo-turc a pus probleme noi pentru Marile Puteri, grupate în cele două alianțe politico-militare, după cum a avut implicații importante și pentru statele din sud-estul Europei.

Temându-se de faptul confirmat ulterior, și anume că statele balcanice vor profita de situația dificilă în care se găsea Turcia pentru a declara război Porții, cu consecința răsturnării raportului de forțe de la sudul Dunării, guvernul român a susținut o intensă activitate diplomatică în vederea încheierii ostilităților dintre Italia și Imperiul Otoman. Astfel, la cererea diplomaților de la Roma și cu asentimentul Cabinetului de la București, secretarul Legației Române de la Sofia, C. Langa-Rășcanu, a dus personal la Poartă, la sfârșitul lunii octombrie 1911, ofertele de pace ale guvernului italian¹. Deși misiunea diplomatului român nu a avut inițial urmări, și acest lucru datorită respingerii ofertei italiene de către ministrul de externe turc Mustafa Assim-bei, s-ar părea că această cale de contact între beligeranți ar fi rămas deschisă, iar guvernul român ar fi avut chiar rolul de mediator. Pentru a susține această idee, este interesantă nota ministrului de externe italian, Di San Giuliano, din 19 decembrie 1911, notă către ambasadorii Italiei la Londra, Paris, Berlin, Viena, Petersburg și miniștrii de la București și Sofia, prin care îi înștiința despre o convorbire pe care o purtase cu ministrul României la Roma, Constantin Diamandi (acesta avea strânse relații cu ministrul de externe al Turciei, Assim-bei).

Diplomatul român l-a înștiințat că Assim-bei nu poartă resentimente Italiei din cauza acestui război, ba mai mult, s-a declarat convins că, odată cu încheierea păcii, relațiile dintre cele două state vor deveni cordiale, deoarece Italia era interesată în menținerea integrității teritoriale a Imperiului Otoman în Europa și în Asia. Ministrul de externe s-a declarat de acord cu acest punct de vedere și s-a arătat dispus să acorde Turciei condiții de pace morale și materiale avantajoase. Singura condiție pe care o impunea în schimb, era ca aceasta să asigure cât mai repede Italiei deplina suveranitate asupra Tripolitaniei și Cirenaicii. De asemenea, ministrul italian îl avertiza pe cel turc de înrăutățirea condițiilor de pace oferite inițial, în cazul prelungirii războiului. Tot Diamandi i-a adus la cunoștință faptul că Turcia era dispusă să cedeze Tripolitania, păstrând în schimb suveranitatea asupra Cirenaicii, condiție pe care guvernul italian a declarat-o inacceptabilă.

În cadrul acelorași discuții cu privire la garantarea integrității teritoriale a Turciei, Italia arăta că nu poate să-și asume obligația de a declara război oricărui stat care va ataca Imperiul Otoman, însă va găsi o formulă din care să rezulte că integritatea teritorială a Turciei europene și asiatice este unul dintre principalele puncte ale politicii externe italiene². Conform acelorași surse, regele Carol I ar fi fost inspiratorul propunerilor de pace ale guvernului otoman, din decembrie 1911, prin care Poarta ar fi fost dispusă să renunțe complet la Tripolitania, menținând în schimb, suzeranitatea nominală a sultanului asupra Cirenaicii, teritoriu ce urma să fie cedat de facto Italiei.

¹ A.M.A.E., Fond Roma, vol. VII (1900-1911), Nota 819, Roma II (24 octombrie 1911), f. 34, D. Pennescu către ministrul de externe Titu Maiorescu.

² 35 de ani... 2001, T. 6030 cifrată Roma, 19 decembrie 1911. Ministrul de externe di San Giuliano către ambasadorii Italiei la Londra, Paris, Berlin, Viena, Petersburg și miniștrii de la București și Sofia.

Aceste propuneri au fost aduse la cunoștința ambasadorului Italiei la București de însuși regele Carol I, care avertiza însă asupra dificultăților derivate din faptul că, proclamând anexarea Tripolitaniei și Cirenaicii, ar fi imposibil un acord pornind de pe aceste baze. Tot suveranul român era de părere că momentul oportun pentru o astfel de acțiune militară ar fi fost acela în care Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herțegovina pentru că, pe de o parte ar fi existat o singură criză în loc de două, iar pe de altă parte, junii turci nu s-ar fi compromis, putând da vina, cu referire la pierderile teritoriale, pe vechiul regim.¹

Relațiile comerciale ale României au avut mult de suferit, deoarece, până în decembrie 1911, pierderile cauzate de război se ridicau la 50 milioane de lei.² Cel mai mult au avut de suferit comercianții de cereale care aveau importante contracte cu Italia și care s-au văzut nevoiți să le denunțe, pe motiv că nu le puteau livra. În același timp, în țară, prețul făinii a scăzut considerabil, motiv pentru care mulți dintre comercianții de cereale au dat faliment.³ Închiderea strâmtorilor a provocat serioase probleme și în Italia, deoarece aceasta exporta în Turcia, anual, mărfuri în valoare de peste 80 milioane de lire⁴, iar companiile italiene de navigație desfășurau o intensă activitate comercială în porturile rusești și românești.⁵ În acest context, guvernul român, interesat în încheierea grabnică a conflictului, a insistat pentru rezolvarea problemei tripolitane în favoarea Italiei.

Nu același lucru credeau ziarele din Italia; astfel *L'Italie* publica sub titlul „Neutralitatea României” o telegramă transmisă din București, prin care se făcea cunoscut „consiliul de miniștri s-a ocupat de ultimul demers al Guvernului italian, care a semnalat trecerea prin România a unor transporturi de arme trimise în Turcia”⁶. În același sens, *Corriere della Serra*, în numărul din 29 octombrie 1911 informa asupra faptului că Ministrul român de la Constantinopol ar fi informat Poarta că România este obligată să împiedice trecerea armelor provenite din Germania și destinate Turciei. Ziarul adăuga că această întârziere a României de a se declara neutră dovedea existența acelei convenții militare dintre cele două state, despre care s-a vorbit frecvent și care a fost în mai multe rânduri dezmințită⁷. Cu aceeași ocazie, oficialul român Diamandi transmitea că nu i s-a arătat până atunci nicio nemulțumire cu privire la atitudinea României față de evenimentele menționate, însă în unele medii, mai ales printre publiciști, se manifesta de la o vreme, o anumită amărăciune în urma limbajului unor ziare din țară, fățiș ostile întreprinderii italiene în Tripolitania. Se imputa, mai ales, faptul că opinia publică din țara noastră nu ar fi îmbrățișat cu căldură cauza Italiei și că cea mai mare parte a presei românești s-ar fi arătat chiar

¹ *Ibidem* R.58/27 rezervat, București, 12 ianuarie 1912, Ministrul Italiei la București, către ministrul de externe Di San Giuliano.

² DDF 1929-1959, D.78 Réserve, Bucarest 3 décembre 1911, Blondel, ministre de France à Bucarest à De Selves, ministre des affaires étrangères.

³ *Ibidem*.

⁴ *Românul*, an I, nr.203, 17/30 septembrie 1911, p.4 („Înteruperea raporturilor comerciale italo-române”).

⁵ *Ibidem*.

⁶ A.M.A.E., Fond Roma, Presa (1874-1919), vol. 183, nenumărat, « l'Italie », 23 octombrie 1911.

⁷ *Ibidem*., Fond Roma, vol. VII, Nota 855, Anexa 2/Confidențial, Roma 17 octombrie 1911, D. Pennescu către ministrul de externe Titu Maiorescu, f. 38-39.

dușmănoasă Italiei și extrem de prietenoasă Turciei¹. Același oficial român sublinia faptul că ministrul Italiei la București, baronul Fasciotti, în raporturile adresate Consulei, ar fi adus la cunoștința guvernului italian atitudinea presei românești, arătând că ea reprezenta o bună parte a opiniei publice din țara noastră².

Cu toate aceste mici neînțelegeri, este cert că guvernul român, prin premierul P. P. Carp, a acționat la Berlin în favoarea guvernului italian, atrăgând atenția conducătorilor de la Wilhelmstrasse, prin intermediul ministrului german de la București, asupra pericolului destrămării Triplei Alianțe, în cazul în care Puterile Centrale nu ar fi sprijinit necondiționat pe cel de-al treilea partener al Triplicei³. Diplomația românească s-a plasat pe amintita poziție numai pentru a grăbi încheierea războiului turco-italian care amenința să se extindă în Marea Egee, să deschidă problema strâmtorilor și să complice situația din Balcani. În momentul în care intențiile Italiei de a-și trimite flota în Dardanele au fost cunoscute la București⁴, regele Carol I și-a schimbat atitudinea, insistând ca diplomații de la Ballplatz să atragă, cu toată seriozitatea, atenția oamenilor politici italieni asupra consecințelor grave ale unei asemenea acțiuni – „...o închidere a strâmtorilor de către una din părțile beligerante ar lovi în așa măsură interesele vitale ale României“ – a declarat monarhul prințului Fürstenberg – încât „pentru a împiedica acest lucru, el ar deveni ad-hoc, chiar și aliatul Rusiei“⁵.

Bosforul și Dardanelele aveau, într-adevăr, o importanță deosebită pentru comerțul exterior al României, din moment ce, până în 1914, 95 de procente din exportul global al țării se făcea pe calea apei și doar 5 procente pe uscat⁶. Odată cu închiderea strâmtorilor pentru vasele de comerț de către Turcia, situația a devenit neplăcută pentru toate statele. În Austro-Ungaria s-a format un partid anti-italian, în frunte cu șeful Statului Major, Conrad von Hötzendorf, care era de părere că sosise clipa prielnică pentru a nimici Italia și, odată cu ea, concurența periculoasă pe care aceasta se pregătea să o facă Austro-Ungariei în Balcani. Această atitudine a șefului Statului Major al armatei austro-ungare nu era în concordanță cu cea a ministrului de externe, contele Aehrenthal, care, a făcut din bunele relații cu Italia un principiu fundamental al poziției sale, sperând astfel să contrabalanseze hegemonia Germaniei în cadrul Triplei Alianțe.⁷ Se pare că Wilhelm al II-lea însuși nu era pe deplin mulțumit de situație, deoarece rezultatele politicii sale de apropiere cu Turcia erau amenințate.

Curcile diplomatice au comentat pe larg conținutul depeșei de felicitare trimisă cu ocazia Anului Nou de împăratul Wilhelm regelui Italiei, depeșă prin care acesta își exprima dorința ca războiul italo-turc să ia cât mai curând sfârșit.⁸

¹ *Ibidem*.

² *Ibidem*.

³ Apud. Șerban Rădulescu-Zoner 1977, p. 98.

⁴ A.M.A.E., Fond 71 (1900-1911), Telegramă, București, 10 noiembrie 1911, Fürstenberg către Aehrenthal, f. 228.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Hitchins 1996, p. 243.

⁷ DDF 1929-1959, D.269, Secret, Vienne 9 novembre 1911, Crozier, ambassadeur de France a Vienne à le De Selves, ministre des affaires étrangères

⁸ *Românul*, an I, nr. 283, 25 decembrie/7 ianuarie 1912, p.18 („Cronica externă“).

Nemulțumirea Germaniei a fost manifestată și de către ambasadorul ei la Roma, într-o discuție cu ministrul român Diamandi, în octombrie 1912. Diplomatul german considera că războiul italo-turc ar fi principala cauză a izbucnirii crizei balcanice¹. El credea că lucrurile ar fi mers altfel dacă regele Italiei nu ar fi semnat decretul de anexiune a Libiei, cu atât mai mult cu cât Germania, în luna septembrie, mijlocise și obținuse provinciile cu rezerva suveranității religioase a sultanului².

Prelungirea războiului italo-turc a încurajat popoarele balcanice să atace Turcia în septembrie 1912. Scopul declarat era acela al eliberării conaționalilor din Imperiul Otoman și unificarea teritoriilor eliberate. În această situație, Turcia se vede obligată să încheie pace cu Italia, în 15 octombrie 1912, la Lausanne, renunțând astfel la Tripolitania și Cirenaica. Statele balcanice au făcut astfel un mare serviciu Italiei, după cum și Italia le-a ajutat, indirect, atrăgând Turcia într-un război care a slăbit-o din toate punctele de vedere.

BIBLIOGRAFIE/BIBLIOGRAPHY

A.N.I.C.	Arhivele Naționale Istorice Centrale
A.M.A.E.	Arhivele Ministerului Afacerilor Externe
35 de ani... 2001	<i>35 de ani de relații italo-române, 1879-1914. Documente diplomatice italiene</i> , Editate de Dinu Rudolf, Bulei Ion, București, 2001.
DDF 1929-1959	<i>Documents Diplomatiques Français (1871-1914)</i> , 3 séries, (1911-1914) Tome Premier (4 novembre 1911 – 7 février 1912), Paris, 1929-1959.
Croce 1934	Benedetto Croce, <i>Storia d'Italia dal 1871 al 1915</i> , Bari, 1934
Ciachir 1998	Nicolae Ciachir, <i>Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă</i> , București, 1998.
Platon 1985	Gh. Platon, <i>Istoria modernă a României</i> , București, 1985.
Șerban Rădulescu-Zoner 1977	Șerban Rădulescu-Zoner, <i>România și Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea. 1900-1914</i> , București, 1977.
Hitchins 1996	Keith Hitchins, <i>România 1866-1947</i> , București, 1996.

¹ A.N.I.C., Fond Casa Regală, dosar 26/1912, Nota 648/F. confidențial, Roma 26 octombrie/8 noiembrie, Ministrul plenipotențiar al României la Roma, Constantin Diamandi către ministrul de externe Titu Maiorescu.

² *Ibidem*.